

certain associations in children's mind and can be fairly replaced by the reality of the target culture.

Key words: strategy, domestication, foreignization, audiovisual translation, animated film, dubbing, cultural component.

УДК 811.161.2

Юлія ЧЕРНОБРОВ

ІСТОРІЯ ТЕРМІНІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ДРУГОРЯДНИХ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Представлено історію формування термінів на позначення другорядних членів речення в українській мові; розглянуто дефініції відповідних понять в мовознавчих працях та лексикографічних джерелах, окреслено їх змістову організацію, встановлено тенденції термінотворення, а також відображено внесок мовознавців у формування і розвиток зазначеної термінологічної підсистеми.

Ключові слова: історичне термінознавство, термін, українська синтаксична термінологія, додаток, означення, обставина.

Історія становлення термінів-назв для видів другорядних членів речення в українському мовознавстві позначена різними підходами до їх кваліфікації. Принципи класифікації цих членів та визначення їх меж є актуальними завданнями сучасних досліджень із синтаксису української мови. Розвиток термінів на позначення другорядних членів речення в українській мові другої половини ХІХ – початку ХХ ст. представлено в праці Н. А. Москаленко [19], хоча через екстралінгвістичні фактори дослідниця не мала змоги залучити всі доступні джерела зазначеного періоду, що мотивує до заповнення прогалин і презентації зміни семантики зазначеної термінологічної підсистеми.

Мета нашої розвідки – реконструювати історію термінів на позначення другорядних членів речення в українській мові в кореляції з відповідними поняттями й наголосити на внеску вчених у становленні зазначеної термінології.

Термінологічні позначення родового поняття для номінації членів речення, які пояснюють підмет або присудок, засвідчені в українських мовознавчих працях другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст.:

<i>Об'ясняючий додатокъ</i>	Осадця 1876, с. 171
<i>поясняючі додатки</i>	Партицький 1873, с. 128; Шерстюк 1907, с.5; Коцовський 1912, с.76
<i>другорядні частки речення</i>	Нечуй-Левицький 1914, с.4
<i>другорядні члени речення</i>	Каганович 1935, с. 10
<i>пояснюючі слова</i>	Каганович 1935, с. 4
<i>пояснювальні члени речення</i>	Огієнко 1935, с. 151
<i>другорядні частки речення (група присудка)</i>	Гарайда 1941, с.105
<i>третєрядна часть въ реченю (група підмета)</i>	Гарайда 1941, с.107

Вперше визначення другорядних членів речення знаходимо у праці О. О. Партицького: «Слова, якими пояснюють підмет або присудок називаються *поясняючими додатками підмета або присудка*» [26, с. 128]. Монографічний опис членів речення в українському мовознавстві вперше здійснив І. І. Огієнко у праці «Складня української мови. Головні й пояснювальні члени речення» (1938 р.). Свої міркування щодо правильності / неправильності орієнтації термінів на позначення членів речення – *головні члени речення, другорядні члени речення* – учений виклав у першій частині «Складні...» (1935 р.), де стверджує, що їх внутрішня форма не орієнтує на відповідне наукове поняття: «Підмета й присудка звичайно звуть *головними членами речення*, – термін баламутний, бо накидає нам на думку, ніби ці члени визначають найголовніше зо змісту речення; я ці члени зву основними, бо вони складають основу речення, а головне в реченні часто подають пояснювальні речення <...>. Решту членів звичайно звуть другорядними, – з мого погляду так звати їх не можна, бо вони звичайно подають нам найцінніші відомості, пояснюючи зміст членів основних; мій термін – *пояснювальні члени* – глибше окреслює правдиву істоту й роллю їх» [22, с. 151].

І. І. Огієнко вважає дослідження другорядних членів речення нерозвиненим і несталим через відсутність чіткого окреслення їх кількості: «функціональне значення атрибута (пояснення прикметникового) й прислівникових пояснень дуже близьке ... їх

зливають ув один член – окреслення іменника або дієслова... Пояснювальні члени окремо не існують, – вони тягнуть або до підмета, або до присудка, докладніш вясняючи їх, через що їх можна просто поділити тільки на дві групи: пояснення підмета й пояснення присудка» [22, с. 154].

Поділ членів речення на групу підмета і групу присудка знайшов відображення у відповідній термінології. І. Гарайда серед членів речення виокремлює *головнѢ, другоряднѢ і третєряднѢ* члени речення. *Другорядными* називає ті члени речення «котрѢ доповняють присудокъ: *близший предметъ, дальший предметъ, присловникові означення мѣста, часу, способа, мѣры и степени, причины, цѣли*» [6, с. 105], *третєрядными* – ті, що становлять групу підмета: *поясняючѢ додатки (свойства, родовѢ, присвойнѢ, сколькости)* [Там само, с. 107]. З другої половини ХХ ст. закріплено видові назви *головні й другорядні члени речення* [14, с. 218]. Початок дослідження останніх сягає другої половини ХІХ ст. і до другої половини ХХ ст. спостерігаємо чимало терміноваріантів понять-аналогів, що свідчить про розвиток синтаксичної науки і прагнення науковців дібрати правильно орієнтовані терміни. Подаємо таблицю, у якій відображено термінологічні позначення, зафіксовані у джерелах другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст.

Джерело	додаток	означення	обставина
Вагилевич 1848	<i>дополненїа</i>	<i>опредѢленїа</i>	-
Осадца 1876	<i>доповненьє/ доповненя/ предмети</i>	<i>придатокъ</i>	<i>нарѢчевое опредѢленьє</i>
Дячан 1865	<i>предметъ</i>	<i>приложеньє</i>	-
Шашкевич 1865	<i>предмет</i>	<i>приложникъ</i>	-
Партицький 1873	<i>предметъ</i>	<i>придатокъ, доповненя підметове, выраженє приименникове</i>	<i>поясненє прислівникове</i>

Смаль-Стоцький 1893	<i>предмет</i>	<i>прида́ток прикметниковий</i>	<i>прида́ток прислівниковий</i>
Шерстюк 1907	<i>предмети</i>	<i>дода́ток приложний</i>	<i>дода́ток нарічний</i>
Коцовський 1912	<i>предмет</i>	<i>дода́ток прикметниковий</i>	<i>прида́ток прислівниковий</i>
Нечуй-Левицький 1914	<i>дода́тки, дода́ткові слова, дода́ткові частки речення</i>	<i>слова означувальні, означувальні частки речення</i>	<i>обставні слова</i>
ГраMAT. термінол. і прав. 1917	<i>дода́ток</i>	<i>означення</i>	<i>обстава</i>
Словник моск.-укр. 1918	<i>доповнення, дода́ток</i>	<i>прида́ток прикметниковий</i>	<i>обставина</i>
Сімович 1918	<i>предмети</i>	<i>дода́ток прикметниковий</i>	<i>прислівниковий дода́ток</i>
Левицький (Модест) 1918	<i>дода́тки</i>	<i>означення</i>	<i>обставні слова</i>
Курило 1925	<i>предмети</i>	<i>прида́ток прикметниковий</i>	<i>прида́ток прислівниковий</i>
Сулима 1928	-	<i>дода́ток прикметниковий</i>	-
Наконечний 1928	<i>іменниковий дода́ток</i>	<i>дода́ток прикметниковий</i>	<i>прислівниковий дода́ток</i>
Український правопис 1933	<i>дода́ток</i>	<i>означення</i>	<i>обставинне слово</i>
Огієнко 1935	<i>пояснення іменникове/ об'єкт</i>	<i>пояснення прикметникове/ атрибут</i>	<i>пояснення прислівникове</i>
Каганович	<i>іменники в</i>	<i>узгоджені</i>	<i>прислівники і</i>

Шевельов 1935	<i>непрямих відмінках</i>	<i>прикметники, числівники, займенники, дієприкметники</i>	<i>дієприслівники</i>
Синявський 1941	<i>іменниковий додаток</i>	<i>придаток прикметниковий</i>	<i>прислівниковий додаток</i>
Гарайда 1941	<i>предметь</i>	<i>додатки пояснючі</i>	<i>присловникові означення</i>
Український правопис 1946	<i>додаток</i>	<i>означення</i>	<i>обставина</i>
Шерех 1947	<i>додаток</i>	<i>означення</i>	<i>обставина</i>
Кудрицький 1949	<i>дода́ток</i>	<i>означення</i>	<i>обставина</i>

Українські мовознавчі праці другої половини ХІХ – 20-х рр. ХХ ст. фіксують визначення другорядних членів речення, які висвітлюють лише значеннєві характеристики або лише формальні. Зокрема наголошено на предметному значенні *додатка*: «*предмет* – друга особа або річ, на яку звернена або до котрої сягає ся чинність, настрої духа або що-небудь иньше, виражене в висказі» [31, с. 134]; значенні власне-ознаки предмета в *означення*: «*придаток прикметниковий* – прикмета або близьке означене особи або річи» [Там само, с.134]; якісно-означальній характеристиці дії, стану чи ознаки, умови, при яких відбувається дія, або спосіб, міру, ступінь виявлення дії чи ознаки в *обставини*: «*придаток прислівниковий* – поданий час, місце, степе́нь, причина, спосіб або иньша яка обстановка висказу» [Там само, с. 134]. Формальні окреслення другорядних членів речення враховують частиномовну приналежність власне-членів та пояснюваних членів. У визначеннях йдеться про залежність *додатка* від іменника або дієслова: «*доповнення*, додані до глагола або імени прилагательного, називають ся *предметами*» [25, с. 175]; *обставини* від дієслова і прикметника [Там само]; *означення* від іменника [Там само, с. 179]. Залежно від того, якою частиною мови виражене означення, О. О. Партицький пропонує вирізняти три типи (див. у табл.).

Як засвідчують дані з джерел, утворені терміни-назви на позначення другорядних членів речення відображають різні підходи до їх кваліфікації, а саме: значення члена речення (напр., *предмет* – додаток, *слова обзначувальні* – означення, *обставні слова, обстава* – обставина тощо), частиномовну приналежність (напр., *пояснене прислівникове, придаток прислівниковий* – обставина, *доповнення підметове* – означення, виражене іменником у Р. в., *виражене приименникове* – означення, виражене іменником з прийменником тощо). Лексикографічні джерела 20-х рр. ХХ ст. частково фіксують сучасні терміноодиниці: *додаток, означення* [8, с. 7, 10], *додаток, обставина* [9, с.89, 259].

З 30-х років ХХ ст. в українських мовознавчих працях спостерігаємо спробу відмови від синтаксичних термінів-назв. Зокрема, додатки представлено як *іменники в непрямих відмінках*, означення – як *узгоджені прикметники*, обставини – як *числівники, займенники, дієприкметники, прислівники і дієприслівники* [12, с. 10]. У цей же час другорядні члени речення вперше стають об'єктом монографічного опису в українському мовознавстві [23]. Дефініції враховують формальні і семантичні характеристики. На позначення додатка і означення представлено по дві терміноодиниці, які крім частиномовної характеристики відображають семантичну функцію членів речення: *«іменникове пояснення чи об'єкт* – це та річ чи особа, що на неї скерована діяльність підмета чи присудка <...> *об'єкт* – це другий предмет у реченні, бо перший – підмет [23, с. 103]; *«іменникове пояснення (об'єкт), objectum* – іменникова частина речення, що ближче пояснює дієслово-присудка» [Там само]; *«атрибут (прикметникове пояснення)* – прикметник чи дієприкметник у реченні» [22, с. 156]; *«пояснення прикметникове (атрибут)* – пояснювальний член речення, що докладніш вияснює істоту іменника» [23, с. 118]; *«прислівникове пояснення* – та частина речення, що пояснює дію чи стан присудка <...> *прикметникове пояснення* – окреслення йменника, *прислівникове пояснення* – окреслення дієслова ... Його можна назвати *атрибутом дієслова*» [Там само, с. 153]. Про недоречність частиномовних характеристик у термінології членів речення зауважено: *«прикметниковий атрибут* розуміється в широкому значенні – ним може бути не тільки прикметник, але й займенник прикметниковий, числівник

порядковий, дієприкметник <...> за атрибута можуть бути всі форми дієприкметника» [Там само, с. 127].

До кінця першої половини ХХ ст. в українських мовознавчих працях остаточно закріплено терміни на позначення другорядних членів речення *додаток, означення, обставина* [35, с. 158, 160], [38, с. 8] – російськомовні кальки терміноодиниць *дополнение, определение, обстоятельство*. Експонент терміна *додаток* орієнтує на наукове поняття: те, що додається, служить доповненням до чого-небудь [29, с. 343]; *означення* – те, що висловлює ознаку [30, с. 656], *обставина* – умова, за якої щонебудь відбувається тощо [Там само, с. 584].

З другої половини ХХ ст. відбувається розвиток теоретичних напрацювань про синкретизм у системі другорядних членів речення, що зумовив появу терміноодиниць, які відображали зміст відповідних понять. Вони були прозорими і зрозумілими після закріплення у науковому обігу термінів *додаток, означення, обставини*. Йдеться про другорядні (синкретичні) члени, які поєднують ознаки двох типів і становлять труднощі їх кваліфікації залежно від підходу (семантичного чи формального): *обставинний додаток, обставинне означення* [14, с. 107], *означальний додаток* [Там само, с. 109]. Випадки симетрії / асиметрії формальних і значеннєвих ознак відбиває поняття *морфологізованих і неморфологізованих членів речення* [2, с. 72].

Розрізнення глибинних і поверхневих зв'язків між словами лежить в основі нового вчення про члени речення, що значно розширює сучасну синтаксичну термінологію. Йдеться про опрацювання детермінованих членів речення: *суб'єктно-об'єктних детермінантів (непрямий додаток з семантикою суб'єкта дії, стану), обставинних детермінантів (ситуантів)* та членів речення з подвійним зв'язком (*дуплексивів*) [11, с. 516].

Дефініції другорядних членів речення другої половини ХХ ст. і на сучасному етапі розвитку мовознавчої науки відображають різновекторні характеристики. Змістова організація поняття *додаток* враховує приналежність до системи другорядних членів формально-синтаксичної структури простого речення; синтаксичну залежність від керуючої дієслівної чи недієслівної форми, що вимагає відповіді на питання непрямого відмінка; *об'єктне* (предметне значення); властивість виражати *об'єктні семантико-*

синтаксичні відношення; властивість співвідноситися з позицією *об'єкта* в семантико-синтаксичній структурі речення, охоплюючи позиції *адресата, суб'єкта, знаряддя й засобу* тощо; властивість не виявляти позиційної закріпленості при актуальному членуванні [2, с. 84; 4, с. 258; 5, с. 69; 14, с. 55; 33, с. 159] та ін.

У дефініціях *означення* вміщено такі ознаки: приналежність до другорядних членів формально-синтаксичної структури простого речення; синтаксична залежність від іменника чи іншої субстантивованої іменної форми; властивість виражати означальні відношення; поєднання з означуваним іменником формою підрядного зв'язку – узгодження; семантична функція *атрибута* в семантико-синтаксичній структурі речення; відсутність позиційної закріпленості при актуальному членуванні; значення власне-ознаки предмета, значення ознаки за дією, значення присвійності та ін [4, с. 258; 14, с. 109; 33, с. 430].

Змістова організація поняття *обставина* враховує приналежність до другорядних членів формально-синтаксичної структури простого речення; синтаксичну залежить від дієслівної, прикметникової або прислівникової форми; властивість виражати обставинні семантико-синтаксичні відношення; здатність виражати якісно-означальну характеристику дії, стану чи ознаки, умови, при яких відбувається дія, або спосіб, міру, ступінь виявлення дії чи ознаки [4, с. 258; 5, с. 159; 33, с. 423] та ін.

З огляду на вищевказане зазначимо, що дефініції другої половини XIX – 20-х рр. XX ст. фіксують визначення другорядних членів речення, які висвітлюють лише значеннєві характеристики або лише формальні. Утворені у цей час терміни-назви відображають значення члена речення, його частиномовну приналежність. Лексикографічні джерела 20-х рр. XX ст. частково презентують сучасні терміни.

З 30-х років XX ст. в українських мовознавчих працях вплив частиномовної доміанти у термінах залишається, дефініції враховують формальні і семантичні характеристики. На позначення *додатка* і *означення* представлено терміноодиниці, які крім частиномовної характеристики відображають семантичну функцію членів речення – *об'єкт, атрибут*. До кінця першої половини XX ст. в українських мовознавчих працях остаточно закріплено терміни на позначення другорядних членів речення *додаток*,

означення, обставина та їх видів. У визначеннях додатка і означення бачимо спроби конкретизувати семантику, що виявилось у значенні предметності (об'єктності) / ознаки (атрибутивності).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вагилевич І. Грамматика языка малорусского в Галиции. – Львів, 1845. – 181 с.
2. Вихованець І. Р. Грамматика української мови: Синтаксис / І. Р. Вихованець. – К.: Либідь, 1993. – 368 с.
3. Возняк М. С. Галицькі граматики української мови першої половини ХІХ століття / М. С. Возняк. – Львів, 1911. – 340 с.
4. Волох О. Т. Сучасна українська літературна мова / О. Т. Волох, М. Т. Чемерисов, Є. І. Чернов. – К.: Вища школа, 1976. – 376 с.
5. Ганич Д. С. Словник лінгвістичних термінів / Д. С. Ганич, І. С. Олійник. – К.: Вища школа, 1985. – 360 с.
6. Гарайда І. Грамматика руського языка / І. Гарайда. – Унгарь: Выдания Подкарпатского Общества Наукъ, 1941. – 146 с.
7. Горещкий П. Й. Українська мова: практично-теоретичний курс / П. Й. Горещкий, І. Шаля. – К.: Книгоспілка, 1929. – 336 с.
8. Граматична термінологія і правопись, ухвалені Комісією мови при Українському т-ві шкільної освіти в Києві. – К.: Друк. Укр. Центр. ради, 1917. – 18(2) с.
9. Дубровський В. Словник московсько-український / В. Дубровський. – К.: Рідна мова, 1918. – 542 с.
10. Дячан П. М. Методична грамматика языка малоруського / П. М. Дячан – Львів: Ставропіг. ін.-т., 1865. – 142 с.
11. Загнітко А. П. Теоретична грамматика сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис / А. П. Загнітко. – Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. – 992 с.
12. Каганович Н. А. Грамматика української мови / Н. А. Каганович. – К.: Радянська школа, 1935. – Ч. II: Синтаксис / [упоряд.: Н. А. Каганович, Г. В. Шевельов]. – 1935. – 158 с.
13. Коцовський В. І. Методична грамматика руської мови для ІV класи шкіл 5- і 6-класових / В. І. Коцовський, І. М. Огоновський. – Львів: Накладня вид-ва шкільних книжок, 1912. – 98 с.

14. Кротевич Є. В. Словник лінгвістичних термінів / Є. В. Кротевич, Н. С. Родзевич – К.: Вид-во АН Української РСР, 1957. – 235 с.
15. Кудрицький Й. Я. Синтаксис української мови / Й. Я. Кудрицький [ред. П. Й. Горещький]. – К.: Радянська школа, 1949. – 156 с.
16. Курило О. Б. Початкова граматики української мови / О. Б. Курило. – Л.: Поділля, 1921. – Ч. 2. – 40 с.
17. Курс сучасної української літературної мови. Т. II. Синтаксис. / [ред. Л. А. Булаховський]. – К., 1951. – 408 с.
18. Левицький М. Українська граматики для самонавчання / М. Левицький. – Ромни: Молодик, 1918. – 159 с.
19. Москаленко Н. А. Нарис історії української граматичної термінології / Н. А. Москаленко. – К.: Радянська школа, 1959. – 224 с.
20. Наконечний М. Ф. Українська мова / М. Ф. Наконечний. – Харків: Рух, 1928. – 260.
21. Нечуй-Левицький І. С. Граматики української мови / І. С. Нечуй-Левицький. – К.: Друкарня І. І. Чоколова, 1914. – Ч. II. – 94 с.
22. Огієнко І. І. Складня української мови / І. І. Огієнко. – Жовква: Друкарня оо.Василіан, 1935. – Ч. I. – 195 с.
23. Огієнко І. І. Складня української мови / І. І. Огієнко. – Жовква: Друкарня оо.Василіан, 1938. – Ч. II. – 239 с.
24. Огієнко І. Українська граматична термінологія: Історичний словник української граматичної термінології передмовою про історію розвитку її / І. Огієнко. – К.: Друкарня 1-ї Київської друк. спілки, 1908. – 79 с.
25. Осадца М. Граматики руського языка / М. Осадца. – Львів: Ставропіг. ін.-т., 1876. – 238 с.
26. Партицький О. О. Граматыка руска для ужитку в школах людових в Галичині / О. О. Партицький. – Львів: Ц. к. накл. шк книжок, 1873. – 174 с.
27. Синявський О. Н. Норми української літературної мови / О. Н. Синявський. – Львів, 1941 – 363 с.
28. Сімович В. І. Практична граматики української мови / В. І. Сімович. – Раштат, 1918. – 584 с.

29. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1971. – 547 с.
30. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Ін-т мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – Т. 5. – К.: Наукова думка, 1974 – 839 с.
31. Смаль-Стоцький С. Й. Руска граматика / С. Й. Смаль-Стоцький, Ф. Гартнер. – Львів: 3 друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка, 1893. – 182 с.
32. Сулима М. Українська фраза: Коротенькі начерки. – Х., 1928. – 96с.
33. Українська мова. Енциклопедія. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. – 2004. – 818 с.
34. Український правопис. – Харків: Радянська школа, 1933. – 87 с.
35. Український правопис. – К., 1946. – 246 с.
36. Шашкевич Г. Мала грамматика языка руского основана на подставе читанок для III и IV отряда школ головных в Царстве Аустрии употребляемых яко допомочна книга для учителей и препарандов [Текст] / Г. Шашкевич. – В Ведни: Накладом сочинителя, 1865. – 235 с.
37. Шерех Ю. Нарис сучасної української літературної мови / Ю. Шерех. – Мюнхен: Молоде життя, 1951. – 406 с.
38. Шерех Ю. Грамматика української мови: Посібник для гімназії. Ч. 2: Синтакса / Ю. Шерех, Д. Кислиця. – Мюнхен: Українська трибуна, 1947. – 86 с.
39. Шерстюк Г. П. Коротка грамматика для школи / Г. П. Шерстюк. – Полтава: Український учитель, 1907. – Ч. I. – 64 с.
40. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: підручник / К. Ф. Шульжук. – К.: Академія, 2004. – 406 с.

Ю. ЧЕРНОБРОВ

ИСТОРИЯ ТЕРМИНОВ-НАИМЕОВАНИЙ ВТОРОСТЕПЕННЫХ ЧЛЕНОВ ПРЕДЛОЖЕНИЯ В УКРАИНСКОМ ЯЗЫКОВЕДЕНИИ

Представлена история формирования терминов для номинации второстепенных членов предложения в украинском языке; рассмотрены дефиниции соответствующих понятий в языковедческих работах и

лексикографических источниках, определена их содержательная организация, установлены основные тенденции терминообразования, а также отражен вклад языковедов в формирование и развитие указанной терминологической подсистемы.

Ключевые слова: историческое терминоведение, термин, украинская синтаксическая терминология, дополнение, определение, обстоятельство.

Y. CHERNOBROV

EVOLUTION OF TERMS DENOTING SECONDARY PARTS OF THE SENTENCE

The article studies the evolution of terms which denote secondary parts of the sentence in Ukrainian linguistics. The author analyzes the definitions of the relevant concepts in the linguistic and lexicographical sources, outlines their semantic organization, establishes trends of term-creating and presents linguists' contribution to the formation and development of that terminology subsystem.

From the second half of the 20th cent. syntactic terms *головні, другорядні члени речення* (main, secondary parts of the sentence) have become prevalent. The beginning of the secondary parts of the sentence research reaches the late 19th and the second half of the 20th cent. We can observe a lot of nominations for the same concepts, that proves the development of syntactic science and scientists attempts to choose correctly oriented terms. The article shows the terminological units, which were presented in the sources of the late 19th – early 20th cent.

Terminological definitions of the second half of 19th – early 20th cent., which describe the secondary parts of the sentence, show only semantic or formal characteristics. Terms reflect the component meaning in the sentence or its belonging to the certain part of speech. Lexicographic sources of the early 20th cent. partially present modern terms.

Ukrainian linguistic works since the 30s of 20th cent. show that terms under consideration continue to be under the influence of certain part of speech and their definitions were presented according to formal and semantic characteristics. Also there were two nominations except *додаток* and *означення* - *object* and *attribute*, which show semantic function of the secondary component in the sentence. By the end of the first half of the 20th cent. terms denoting secondary parts of the sentence *додаток, означення, обставина* were finally fixed in Ukrainian linguistic. Definitions of object and attribute shows the attempts to semantic explanation (substantive and attributive meaning).

Key words: historical terminology, Ukrainian syntactic terminology, object, attribute, adverbial modifier.

УДК 378:81'255.2:[811.161.2+811.111]:655.525

Леонід ЧЕРНОВАТИЙ

ПОНЯТТЯ «АГЕНТИ ПЕРЕКЛАДУ» ЯК КОМПОНЕНТ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Стаття містить опис дослідження предметного компонента фахової компетентності майбутніх перекладачів у галузі перекладознавства на матеріалі категорії «агенти перекладу» в межах полісистемної теорії перекладу та системно-емпіричного підходу до літератури. Зміст ілюструється прикладами з історії перекладу, зокрема, України. Складено концептуальну схему деяких понять у згаданій теорії та проаналізовано співвідношення складових елементів категорії «агенти перекладу».

Ключові слова: фахова компетентність майбутніх перекладачів (ФКП), предметний компонент ФКП, полісистемна теорія перекладу, концептуальна схема, категорія «агенти перекладу», історія перекладу в Україні.

До складу фахової компетентності перекладачів (ФКП), формування якої входить до практичної мети їх навчання, входить певна кількість елементів, перелік яких може відрізнитися у різних дослідників (див. огляд в [8]), проте деякі з них наявні у переважній більшості із запропонованих досі моделей. До останніх, зокрема, належать предметний компонент ФКП, що тлумачиться як сукупність понять, на яких ґрунтуються конкретні сфери людської діяльності. Загально визнано (див. огляд в [8]), що недостатня сформованість предметного компонента суттєво ускладнює процес і якість перекладу. Відтак його формування є одним із найголовніших завдань навчання майбутніх перекладачів. З іншого боку, шляхи його розв'язання на сьогодні є дискусійними й потребують серйозного вивчення. Ця невизначеність стосується як переліку галузей, предметна сфера яких має бути засвоєна студентами під час навчання, так і переліку понять в межах кожної з них, який, з одного боку, був би достатнім для забезпечення розуміння предметного змісту тексту оригіналу, а з іншого – був би достатньо компактним, аби не потребувати нереального обсягу